

NEMIS TILINI O'QITISHDA AUTENTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Islamov Dilshod Narmaxammatovich

*O'R QK "Tinchlik yo'lida hamkorlik" Markazi
Roman-german tillari kafedrası katta o'qituvchisi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada nemis tilini chet tili sifatida o'qitish jarayonida autentik materiallardan foydalanishning nazariy-metodik asoslari hamda ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy chet til ta'limida kommunikativ yondashuvning ustuvorligi o'quv jarayoniga real kommunikativ vaziyatlarni olib kirishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, autentik materiallar til o'rganuvchilarni tabiiy til muhiti bilan tanishtiruvchi, ularning kommunikativ, sotsiomadaniy va pragmatik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: Autentik materiallar, nemis tilini o'qitish, chet til ta'limi, kommunikativ kompetensiya, kommunikativ yondashuv, didaktik imkoniyatlar, lingvodidaktika, til ko'nikmalari, yozma nutq, motivatsiya, sotsiomadaniy kompetensiya, autentik matnlar.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретико-методические основы использования аутентичных материалов в процессе обучения немецкому языку как иностранному, а также их дидактические возможности в повышении эффективности обучения. Приоритет коммуникативного подхода в современном иноязычном образовании требует включения в учебный процесс реальных коммуникативных ситуаций.

Ключевые слова: аутентичные материалы, обучение немецкому языку, иноязычное образование, коммуникативная компетенция, коммуникативный подход, дидактические возможности, лингводидактика, языковые навыки, аудирование.

Abstract. This article examines the theoretical and methodological foundations of using authentic materials in teaching German as a foreign language and analyzes their didactic potential for enhancing the effectiveness of language instruction. The predominance of the communicative approach in contemporary foreign language education requires the integration of real-life communicative situations into the learning process.

Key words: authentic materials, teaching German as a foreign language, foreign language education, communicative competence, communicative approach, didactic

potential, speaking, writing, motivation, sociocultural competence, intercultural communication, authentic texts,

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida chet tillarini samarali o'qitish masalasi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro hamkorlikning kengayishi, akademik va kasbiy mobillikning ortishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi chet tillarini o'rganishga bo'lgan ehtiyojni yanada kuchaytirmoqda. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida chet tilini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda faqat grammatik bilimlarni shakllantirish emas, balki ularning real kommunikativ vaziyatlarda samarali muloqot qila olish kompetensiyasini rivojlantirishdan iboratdir.

Chet tillarni o'qitish metodikasi rivojlanishining hozirgi bosqichida kommunikativ yondashuv yetakchi metodik tamoyillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Mazkur yondashuv tilni qoidalar majmui sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishni nazarda tutadi. Kommunikativ yondashuvga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchilarning kundalik hayotda uchrashi mumkin bo'lgan real kommunikativ vaziyatlarga imkon qadar yaqinlashtirilishi lozim. Bunday sharoitda o'quvchilar til birliklarini alohida shaklda emas, balki ma'lum kommunikativ maqsadlarni amalga oshirish vositasi sifatida o'zlashtiradilar. Natijada til o'rganish jarayoni sun'iy mashqlar tizimidan tabiiy muloqotga yo'naltirilgan faoliyatga aylanadi. [1]

Kommunikativ yondashuvning samarali amalga oshirilishi esa o'quv jarayonida autentik materiallardan foydalanishni talab etadi. Autentik materiallar deganda ona til egalari tomonidan kundalik hayotda real kommunikativ ehtiyojlarni qondirish maqsadida yaratilgan *matnlar, audioyozuvlar, videomateriallar, e'lonlar, internet sahifalari, ommaviy axborot vositalari mahsulotlari* va boshqa manbalar tushuniladi. Bunday materiallar o'quvchilarni tabiiy til muhiti bilan tanishtirish, ularda tilning amaliy qo'llanishi haqida tasavvur hosil qilish hamda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. [2]

Nemis tili ta'limida autentik materiallardan foydalanishga bo'lgan qiziqishning ortib borishi bir qator omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, autentik materiallar o'quvchilarga real nutq namunalari bilan tanishish imkonini beradi. Ikkinchidan, ular til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini namoyon etib, o'quvchilarning sotsiomadaniy hamda madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, autentik manbalar o'quv motivatsiyasini oshirishga yordam beradi, chunki o'quvchilar darsda haqiqiy hayotda qo'llanilayotgan til birliklari bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi

natijasida autentik materiallarning turli shakllaridan foydalanish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi.

Nazariy asos

Zamonaviy chet tillarni o'qitish metodikasida autentik materiallar tushunchasi muhim lingvodidaktik kategoriyalardan biri sifatida qaraladi. XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab kommunikativ yondashuvning rivojlanishi natijasida tilni sun'iy yaratilgan o'quv materiallari asosida emas, balki real kommunikativ vaziyatlarga yaqin sharoitda o'rgatish zarurati yuzaga keldi. Natijada autentik materiallardan foydalanish chet til ta'limining ajralmas qismiga aylandi.

“Autentik” (yunoncha *authentikos* — haqiqiy, ishonchli) atamasi metodik adabiyotlarda ona til egalari tomonidan kundalik kommunikativ ehtiyojlarni qondirish maqsadida yaratilgan materiallarni anglatadi. Bunday materiallar dastlab ta'lim maqsadida emas, balki axborot berish, muloqot qilish, fikr almashish yoki ma'lum ijtimoiy vazifalarni bajarish uchun yaratiladi. Shu sababli ular tilning tabiiy qo'llanilish xususiyatlarini aks ettiradi. [3]

Metodist olimlarning ta'kidlashicha, autentik materiallar tilning real kommunikativ muhitdagi funksional imkoniyatlarini namoyon etadi. Ular orqali o'quvchilar tilning leksik, grammatik va stilistik xususiyatlari bilan bir qatorda, uning pragmatik va madaniy jihatlarini ham o'zlashtiradilar. Aynan shu sababli autentik materiallar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Lingvodidaktik nuqtai nazardan autentik materiallar til o'rganuvchilarni real nutq namunalari bilan tanishtiradi, sun'iy soddalashtirilgan matnlardan farqli ravishda tabiiy leksika, idiomatik birliklar, nutqiy qoliplar va zamonaviy til hodisalarini o'z ichiga oladi. Bunday materiallar yordamida o'quvchilar tilning amaliy qo'llanilish mexanizmlarini tushunishga va undan mustaqil foydalanishga o'rganadilar.

Autentiklik mezonlari

Metodik tadqiqotlarda autentiklik faqat matnning haqiqiyligi bilan cheklanmaydi. Zamonaviy lingvodidaktikada autentiklik ko'p qirrali tushuncha sifatida talqin qilinadi. [4]

Birinchi mezon - matn autentikligidir. Matn autentik hisoblanishi uchun u o'quv maqsadlari uchun emas, balki ona til egalari tomonidan real kommunikativ vaziyatlarda foydalanish uchun yaratilgan bo'lishi kerak. Masalan, gazeta maqolalari, internet xabarlari, reklama matnlari yoki teleko'rsatuvlar ssenariylari autentik materiallar sirasiga kiradi. **Ikkinchi mezon** - kommunikativ autentiklikdir. Bu mezon o'quvchilarning topshiriqni bajarish jarayonida haqiqiy kommunikativ maqsadga ega bo'lishini nazarda tutadi. O'quvchi ma'lumot izlash, muammoni hal qilish, fikr bildirish yoki qaror qabul qilish kabi real kommunikativ faoliyatni amalga oshirishi kerak. **Uchinchi mezon** - vaziyat autentikligidir. Ta'lim jarayonida yaratilgan

vaziyatlar kundalik hayotda uchrashi mumkin bo'lgan kommunikativ holatlarga mos bo'lishi lozim. Masalan, mehmonxonada xona bron qilish, transport jadvali haqida ma'lumot olish yoki internet orqali mahsulot xarid qilish kabi vaziyatlar autentik kommunikativ faoliyat namunalari. **To'rtinchi mezon** - madaniy autentiklikdir. Til va madaniyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lganligi sababli autentik materiallar ma'lum xalqning turmush tarzi, qadriyatlari, ijtimoiy me'yorlari va madaniy xususiyatlarini ham aks ettirishi kerak. Bu esa o'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Muhokama

Nemis tilini o'qitish amaliyotida autentik materiallardan foydalanish imkoniyatlari juda keng. Zamonaviy metodikada nemis tilidagi bosma va elektron ommaviy axborot vositalari eng muhim autentik manbalardan biri hisoblanadi. Gazeta va jurnal maqolalari o'quvchilarni zamonaviy nemis jamiyatidagi dolzarb ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlar bilan tanishtiradi. Bundan tashqari, radio eshittirishlari va podkastlar tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular orqali o'quvchilar turli yoshdagi va turli hududlarda yashovchi nemis tili sohiblarining nutq xususiyatlari bilan tanishadilar.

Audiovizual manbalar, xususan filmlar, seriallar va televizion dasturlar esa kommunikativ vaziyatlarni tabiiy holatda kuzatish imkonini beradi. Ular nafaqat til birliklarini, balki mimika, imo-ishora va boshqa noverbal kommunikatsiya vositalarini ham o'rganishga yordam beradi. So'nggi yillarda internet resurslari, jumladan yangiliklar portallari, bloglar, podkast platformalari va ijtimoiy tarmoqlar nemis tilini o'qitishda eng ko'p qo'llanilayotgan autentik manbalarga aylandi. Ushbu materiallar o'quvchilarga zamonaviy nemis tilining dolzarb tendensiyalarini kuzatish va real kommunikativ muhit bilan bevosita tanishish imkonini beradi. Shunday qilib, autentik materiallar nemis tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvni amalga oshirishning muhim vositasi bo'lib, o'quvchilarning til, nutq va madaniyatlararo kompetensiyalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Hozirgi kunda chet til ta'limining asosiy maqsadi o'quvchilarda **kommunikativ kompetensiyani shakllantirish**dan iborat. Kommunikativ kompetensiya shaxsning turli kommunikativ vaziyatlarda til vositalaridan maqsadga muvofiq va samarali foydalanish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya grammatik bilimlar bilan bir qatorda sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarni ham o'z ichiga oladi. Autentik materiallar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki ular real kommunikativ vaziyatlarni aks ettiradi va o'quvchilarni tabiiy til muhiti bilan tanishtiradi. Sun'iy ravishda yaratilgan o'quv matnlaridan farqli o'laroq, autentik materiallarda tilning haqiqiy qo'llanilishi, zamonaviy leksika, nutqiy qoliplar va kommunikativ strategiyalar namoyon bo'ladi.

[5]

Masalan, nemis tilidagi gazeta maqolalari, podkastlar yoki intervyular bilan ishlash jarayonida o'quvchilar ma'lumotni qabul qilish, tahlil qilish va unga munosabat bildirish kabi kommunikativ faoliyat turlarini amalga oshiradilar. Bu esa ularning real muloqot sharoitlariga tayyorgarligini oshiradi.

Til ko'nikmalarini shakllantirish

Autentik materiallardan foydalanish chet tilini egallashning barcha asosiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bular tinglab tushunish, o'qib tushunish, gapirish va yozish ko'nikmalaridir. Tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda radio eshittirishlari, podkastlar, intervyular va videomateriallar muhim o'rin tutadi. Ular o'quvchilarni tabiiy nutq sur'ati, turli talaffuz xususiyatlari va real kommunikativ vaziyatlarda qo'llaniladigan til birliklari bilan tanishtiradi. O'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda gazeta maqolalari, internet xabarlari, bloglar va reklamalar samarali vosita hisoblanadi. Bunday materiallar o'quvchilarda asosiy g'oyani aniqlash, muhim ma'lumotlarni ajratib olish va matn mazmunini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Gapirish ko'nikmasini rivojlantirishda autentik materiallar muhokama, munozara va taqdimotlar uchun tabiiy asos vazifasini bajaradi. O'quvchilar matn yoki video asosida o'z fikrlarini bayon qilishga, bahs yuritishga va argumentlar keltirishga o'rganadilar. Yozish ko'nikmasini rivojlantirishda esa autentik materiallar turli yozma topshiriqlar uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Masalan, maqola annotatsiyasi yozish, xat tayyorlash, sharh bildirish yoki blog posti yaratish kabi vazifalar orqali o'quvchilar yozma nutq kompetensiyasini rivojlantiradilar.

O'quv motivatsiyasini oshirish

Ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri motivatsiya hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar real hayot bilan bog'liq materiallar bilan ishlaganda ularning darsga bo'lgan qiziqishi va faolligi ortadi. Autentik materiallar o'quvchilarda o'rganilayotgan tilning amaliy ahamiyatini his qilish imkonini beradi. Ular tilning faqat darslik doirasidagi emas, balki kundalik hayotdagi funksiyalarini ham ko'rsatadi. Natijada o'quvchilar o'zlashtirilayotgan bilimlarning real hayotda qo'llanilishini ko'ra oladilar. Masalan, nemis tilidagi zamonaviy qo'shiqlar, yangiliklar, sayohat videolari yoki ijtimoiy tarmoqlardagi materiallar yoshlarning qiziqishlariga mos kelgani sababli ta'lim jarayonini yanada mazmunli va qiziqarli qiladi.

Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish

Chet tilini o'rganish faqat til tizimini o'zlashtirish bilan cheklanmaydi. Til ma'lum bir xalqning madaniyati, qadriyatlari va dunyoqarashi bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli zamonaviy ta'limda madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Autentik materiallar nemis xalqining turmush tarzi, urf-odatlar, qadriyatlari va ijtimoiy hayoti haqida bevosita ma'lumot beradi. Gazeta maqolalari, hujjatli filmlar, teleko'rsatuvlar va internet resurslari orqali o'quvchilar Germaniya, Avstriya va Shveysariya kabi nemis tilida so'zlashuvchi mamlakatlarning madaniy xususiyatlari bilan tanishadilar. Bu esa o'quvchilarda boshqa madaniyat vakillariga nisbatan bag'rikenglik, madaniy tafovutlarni tushunish va samarali xalqaro muloqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Autentik materiallardan foydalanishning metodik jihatlari

Autentik materiallarni tanlashda bir qator metodik mezonlarga amal qilish zarur. Birinchidan, material o'quvchilarning til darajasiga mos bo'lishi kerak. Haddan tashqari murakkab materiallar o'quvchilarda qiyinchilik tug'dirib, motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchidan, material mavzusi o'quvchilarning yoshi, ehtiyojlari va qiziqishlariga mos kelishi ozim. Uchinchidan, materialning kommunikativ qiymati hisobga olinishi kerak. U real kommunikativ vaziyatlarni aks ettirishi va amaliy ahamiyatga ega bo'lishi zarur. To'rtinchidan, material madaniy va tarbiyaviy jihatdan maqbul bo'lishi lozim.

CEFR darajalariga moslashtirish

Autentik materiallardan foydalanishda **Umumyevropa til kompetensiyalari tizimi (CEFR)** talablarini hisobga olish muhimdir. A1–A2 darajalarida qisqa va sodda materiallardan foydalanish tavsiya etiladi. Bular reklama matnlari, menyular, ob-havo ma'lumotlari, e'lonlar va qisqa videolardan iborat bo'lishi mumkin. B1–B2 darajalarida gazeta maqolalari, intervyular, podkastlar va reportajlardan foydalanish samarali hisoblanadi. C1–C2 darajalarida esa ilmiy maqolalar, publitsistik matnlar, murakkab debatlar va hujjatli filmlar bilan ishlash maqsadga muvofiqdir. [6]

Darsning turli bosqichlarida qo'llash

Autentik materiallar darsning barcha bosqichlarida qo'llanishi mumkin. Darsning kirish qismida ular mavzuga qiziqish uyg'otish va motivatsiya yaratish vositasi sifatida xizmat qiladi. Asosiy bosqichda materiallar yangi bilimlarni o'zlashtirish, til birliklarini o'rganish uchun qo'llaniladi. Yakuniy bosqichda esa muhokama, refleksiya, taqdimot yoki loyiha ishlari orqali o'zlashtirilgan bilimlar mustahkamlanadi.

Topshiriqlar tizimini ishlab chiqish

Autentik materiallar bilan ishlash samaradorligi ko'p jihatdan topshiriqlar tizimiga bog'liq. Metodik adabiyotlarda topshiriqlar odatda uch bosqichga ajratiladi: Birinchi bosqich - material bilan tanishishga tayyorlash. Bu bosqichda mavzu yuzasidan suhbat, taxmin qilish, kalit so'zlar bilan ishlash kabi faoliyatlar amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqich - materialni qabul qilish va tushunish. O'quvchilar matn yoki audio materialning asosiy mazmunini aniqlaydilar, muhim ma'lumotlarni ajratib oladilar va savollarga javob beradilar. Uchinchi bosqich - material asosida

kommunikativ faoliyatni tashkil etish. Bunda munozara, rolly o'yin, taqdimot, essey yozish yoki loyiha ishlari bajariladi. Aynan ushbu bosqich autentik materiallarning kommunikativ va didaktik salohiyatini to'liq namoyon etishga imkon beradi.

Xulosa

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, autentik materiallar o'quvchilarni tabiiy til muhiti bilan tanishtirish, real nutq namunalarini o'zlashtirish va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular yordamida tinglab tushunish, o'qib tushunish, gapirish va yozish kabi asosiy til ko'nikmalari kompleks ravishda rivojlantiriladi. Shuningdek, autentik materiallar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirishga, o'rganilayotgan tilning amaliy ahamiyatini anglashga va mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi. Nemis tilidagi gazeta va jurnal maqolalari, audiovizual manbalar, internet resurslari hamda kundalik hayotda qo'llaniladigan real materiallar orqali o'quvchilar nemis tilida so'zlashuvchi mamlakatlarning madaniyati, qadriyatlari va ijtimoiy hayoti haqida tasavvur hosil qiladilar. Bu esa ularning madaniyatlararo muloqotga tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, autentik materiallardan foydalanish nemis tilini o'qitish sifatini oshirish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va o'quv jarayonini real kommunikativ ehtiyojlarga yaqinlashtirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Kelgusida autentik materiallar asosida raqamli ta'lim texnologiyalarini integratsiyalash hamda turli til darajalari uchun metodik topshiriqlar tizimini ishlab chiqish istiqbolli tadqiqot yo'nalishlaridan biri bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Neuner G., Hunfeld H. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung. – München: Langenscheidt, 1993.
2. Bausch K.-R., Christ H., Krumm H.-J. (Hrsg.) Handbuch Fremdsprachenunterricht. – 6. Aufl. – Tübingen: Francke Verlag, 2016.
3. Nieweler A. (Hrsg.) Fachdidaktik Deutsch: Tradition – Innovation – Praxis. – Stuttgart: Klett, 2017.
4. Helbig G., Götze L., Henrici G., Krumm H.-J. (Hrsg.) Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch. – Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2001.
5. Europarat. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen. – Berlin; München: Langenscheidt, 2001.
6. <https://www.goethe.de/de/spr>
7. <https://www.deutsch-perfekt.com/deutsch-unterrichten>
8. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>